

ступу archive.nbuvgov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2009_56/Statti/22.html.

³ Матвіенко В.М. Українська дипломатія 1917–1921: на теренах постімперської Росії / В. Матвіенко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 373 с.

⁴ Панько О. Питання державного кордону в білорусько-українських переговорах 1918р. / О. Панько // Проблеми слов'янознавства, 2002. – Вип. 52. – С. 65-72.

⁵ Павлова Т. К вопросу о границах БНР / Т. Павлова // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Мин., 1999. – №1.

⁶ III Уставная Грамата Рады Беларуской Народной Рэспублікі // Архівы Беларуской Народной Рэспублікі (далі АБНР) / ред. С. Шупа. – Вільня; Нью-Йорк; Менск; Прага, 1998. – Т. 1. – № 130. – С. 62-63.

⁷ Павлова Т. К вопросу о границах БНР / Т. Павлова // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Мин., 1999. – №1. – С.77

⁸ Мартиненко В. Проблема кордонів у контексті налагодження українсько-білоруських відносин 1918 р.

⁹ Национальный архив Республики Беларусь, ф. 325, оп. 1, спр. 10, арк. 264-265.

¹⁰ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2 т. / Упоряд.: В. Ф. Верстюк та ін. – К., 1997. – Т. 2. – №. 70. – С. 181

¹¹ Лупадін О. Питання кордонів Української держави 1918 р. в контексті українсько-російських мирних переговорів / О. Лупадін. – [електронний ресурс], – режим доступу: archive.nbuvgov.ua/portal/Soc_Gum/Pvju/2009_4/6.pdf

¹² Наказ надзвичайной дэлегацыі Рады БНР за 22.03.1918 // АБНР. – Т. 1. – № 122. – С. 60-61.

¹³ Пратакол по 3 паседжаньня Дэлегацыі НС БНР у справе перамоваў за 06.04.1918 // АБНР. – Т. 1. – №. 191. – С. 85-86.

¹⁴ Пратакол по 6 паседжаньня Дэлегацыі НС БНР у справе перамоваў за 20.04.1918 // АБНР. – Т. 1. – № 263. – С. 108-113.

¹⁵ ЦДАВО України, ф. 2592, оп. 1, спр. 62, арк. 48-49.

¹⁶ Пратакол по 10 паседжаньня Дэлегацыі НС БНР у справе перамоваў за 28.04.1918 // АБНР. – Т. 1. – № 308. – С. 134.

¹⁷ ЦДАВО, ф. 3766, оп. 1, спр. 68, арк. 4.

¹⁸ Пратакол по 6 паседжаньня Дэлегацыі НС БНР у справе перамоваў за 20.04.1918 // АБНР. – Т. 1. – № 263. – С. 108-113.

¹⁹ Архіви Беларускай Народной Рэспублікі (далі АБНР) / ред. С. Шупа. – Вільня; Нью-Лрк; Менск; Прага, 1998. – Т. 1. – № 1038. – С. 269-270.

²⁰ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 3696, оп. 1, спр. 32, арк. 19–20.

²¹ Матвіенко В.М. Українська дипломатія 1917–1921: на теренах постімперської Росії. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 271 с.

²² Панасюк О. Зовнішньополітична діяльність Білоруської Народної республіки у 1918-1925 рр. / О. Панасюк // Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2013. – № 21(269). – С.86-91.

УДК 94:327.7ООН(477)»1945»

© Олена Кульчицька
(Миколаїв)

ДОЛУЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЛЕГАЦІЇ ДО РОЗРОБКИ СТАТУТУ ООН

У статті автор висвітлює внесок делегації УРСР у розробку Статуту ООН. Розкрито діяльність українських делегатів у комітетах. Прослежено специфіку голосування українців та показана здатність встановлювати робочу атмосферу, незважаючи на розбіжності у поглядах делегатів у комітетах.

Ключові слова: ООН, Українська РСР, Статут ООН.

Е.Кульчицька

Приобщение украинской делегации к разработке Устава ООН

В статье автор прослеживает вклад делегации УРСР в разработку Устава ООН. Раскрыта деятельность украинских делегатов в комитетах и комиссиях. Прослежено специфику голосования украинцев и показана возможность устанавливать рабочую обстановку, несмотря на разногласия делегатов в комитетах.

Ключевые слова: ООН, Украинская ССР, Устав ООН.

O.Kulchitska

Involvement of Ukraine Delegation into Development of the UN Charter

The article traces the contribution of the Delegation of the Ukrainian SSR into development of the UN Charter. It depicts the activities of the Ukrainian delegates in the Committees. It also highlights specificity of voting of Ukrainians and proves their ability to create working environment despite of different approaches of delegates in the Committees.

Keywords: United Nations, Ukrainian SSR, the UN Charter.

Серед розмаїття міжнародних організацій у сучасному світі вагому роль відіграє Організація Об'єднаних Націй, функціонування якої ще з 1945 р. забезпечує її Статут.

Дослідники радянських часів та сучасності присвятили багато уваги значенню основних положень головного документа ООН. Проте саме процес розробки Статуту приділили недостатньо уваги. Цей аспект проблеми розглядався лише в окремих роботах та публікаціях радянських часів. Огляд загальних положень Статуту здійснив у своїй праці К.Г.Борисов¹. Окремий розділ ухваленню та підписанню Статуту ООН присвятив С.Б.Крилов².

Певну увагу атмосфері, в якій відбувалась розробка Статуту та його підписання приділив Г.І. Морозов³, а Г.К. Єфімов здійснив детальний аналіз документа, назвавши його інструментом миру⁴.

Однак вказані дослідники зосередили свою увагу переважно на процедурі прийняття основного документа ООН та участі в його розробці делегації СРСР, залишивши поза увагою внесок в опрацювання ключових положень Статуту української делегації.

Якщо праці радянських фахівців мали переважно загальнотеоретичний характер викладу основного матеріалу, то сучасні науковці стали більш детально висвітлювати участь українських делегацій у структурі ООН, у тому числі звернули увагу на внесок УРСР в розробку Статуту міжнародної організації.⁵

Однак питання, що лежить у даній площині, не знайшло належного висвітлення. Науковці здебільшого дискутують з приводу доцільності реформування окремих його положень, однак майже не наголошують на безпосередньому внеску українців у справу його розробки.

Тому даний аспект проблеми є актуальним і дозволяє не тільки заповнити лакуни інформаційного простору в цьому напрямку, а й сприяти подальшому науковому пошуку.

Саме тому автором публікації поставлено за мету показати процес обговорення окремих статей Статуту учасниками конференції у Сан-Франциско та наголосити на внесених пропозиціях, спрямованих на удосконалення основних його положень.

25 квітня 1945 р. речники 50 країн світу, які представляли 80 % земної кулі, зібралися у Сан-Франциско на конференції Об'єднаних Націй, щоб розробити Статут ООН. У конференції брали участь 850 делегатів, у тому числі й від Української РСР (12 чол.).

Необхідно зазначити, що представники української делегації працювали в усіх комітетах. Так, голова делегації УРСР Д.З. Мануйльський очолив роботу Першого комітету, який розробляв преамбулу та цілі і завдання Статуту. З усіх питань розгорнулася жвава дискусія. Делегати окремих держав пропонували поправки, які вносили незрозумільність у формулювання окремих параграфів і не сприяли швидкому й одностайному вирішенню питань, що розглядались комітетом. Тільки надзвичайно розумне, тактовне, іноді сувере і не заважди до вподоби деяким делегатам своєю принциповою керівництво роботою комітету з боку його голови дало можливість подолати перепони, а інколи й очевидне небажання деяких делегатів успішно довести справу до кінця.⁶ Робота в комітеті була завершена своєчасно завдяки чіткому регламенту засідань, що обмежувала перший виступ тієї

чи іншої делегації 10 хвилинами, а другий – 5. Цей діловий порядок завоював загальну популярність і був затверджений як загальний регламент для усіх комітетів.⁷

Зазначимо, що українські дипломати, зокрема Д.З. Мануйльський, були одними з найактивніших у гострих дискусіях щодо ролі і підпорядкованості Ради Безпеки та принципу одноголосності в ній (право вето великих держав), який у результаті було закріплено в статті 27 Статуту ООН. Певні зусилля щодо розробки та вдосконалення Статуту ООН доклав О.В. Палладін. На конференції у Сан-Франциско він працював у двох комітетах: Першому та Другому. Перший комітет мав завдання підготувати вступ (Преамбула), розділ I (Мета) і розділ II (Принципи). Другий комітет підготував розділ III (Членство), розділ IV (Основні органи), розділ X (Секретаріат) і розділ XI (Поправки).

Суперечка, що розгорнулася серед делегатів 21 травня 1945 р. щодо питання про вихід з організації, також засвідчувала розбіжність думок членів ООН. Наприклад, Бельгія вважала допустимим такий вихід, США не виключали такої можливості. Великобританія, підтримуючи положення Думбартон-Оксу, вважала такий вихід неможливим. Її підтримували Нідерланди, Норвегія, Уругвай та інші країни. За пропозицією С.Б. Крилова це питання було передано до спеціального комітету.

Велику дискусію викликало питання позбавлення права перебування в організації (розділ III, параграф 4). Бельгія, Норвегія, Єгипет вважали можливим перебування країни у складі ООН, навіть при систематичному порушенні нею основних принципів міжнародної організації. На їхню думку, було достатньо застосування санкцій. Представник СРСР С.К. Царапкін наполягав на позбавленні членства країн, які б проявили себе в організації як порушники її принципів. У цьому питанні представник УРСР О.В. Палладін підтримував думку делегата СРСР. Дану пропозицію поділяли і делегати США та Великобританії. Проте Уругвай виступав проти, а позиція Нідерландів була нечіткою. Врешті-решт, питання щодо збереження пункту про виключення зі складу організації було відхилено, оскільки не набрало 2/3 голосів.⁸

Представник української делегації був долучений до обговорення у IV розділі питання щодо рівноправності чоловіків і жінок при зайнятті посад у всіх органах Об'єднаних Націй. Водночас Уругвай, Бразилія та Австралія, Мексика, Куба відстоювали необхідність скасування рівноправності особливим пунктом у Статуті. Інші держави виступали проти цього, наголошуючи на тому, що це само собою зрозумілий факт, і що про це не варто говорити в Статуті (Єгипет, США). Представники Бельгії та Великобританії висловили дум-

ку, що жінок можна обирати лише в Секретаріат, а не в інші керівні органи.

Від імені делегації УРСР з промовою виступив О.В. Палладін. Підтримуючи пропозицію Австралії, Уругваю, Бразилії та інших держав, він наполягав на необхідності обговорення особливим пунктом у Статуті повного рівноправ'я чоловіків і жінок щодо можливості бути обраними до керівних та інших органів міжнародної організації. Після цього питання було поставлено на голосування та передано в редакційну комісію, а згодом в особливу комісію юристів.⁹ Як видно з вищезгаданого, український повпред виступав за рівноправність статей у набутті посад в органах ООН.

Питання про основні органи не викликали великих дискусій. Було вирішено додати положення про «Соціально-економічну раду». Проект IV розділу затверджувався 31 голосом та 2-проти¹⁰.

Зазначимо, що розглядаючи окремі положення розділів, представник Української РСР часто поділяв або підтримував погляди речника СРСР, однак були випадки, коли під час голосування О.В. Палладін голосував не так, як делегат від Радянського Союзу.

Наприклад, під час голосування поправки, що вносила загальні фрази про міжнародне право, О.В. Палладін голосував проти неї, в той час як представник СРСР С.Б. Крилов утримався від голосування. І навпаки, при голосуванні щодо поправки Австралії до параграфа 8 розділу II (Принципи), в якій йшлося про те, у яких випадках організація може втрутитися у внутрішні справи держави, О.В. Палладін утримався від імені української делегації, в той час як делегат СРСР проголосував «за» цю поправку¹¹.

У свою чергу, І.С. Сенін у Третьому комітеті третьої комісії підтримав усупереч думкам представника союзницької делегації пропозиції делегата Південної Африки. Вони зводилися до наступного: держава, яка винна в агресивних діях, після урегулювання конфлікту повинна відшкодувати збитки, завдані її діями державі, що постраждала від агресії.¹²

Особливістю роботи представників УРСР було те, що за основними питаннями українська делегація підтримувала лінію Радянського Союзу, але іноді як в обговоренні, так і при голосуванні обирала самостійну позицію. І цієї лінії поведінки делегація дотримувалася від початку конференції і до кінця (за узгодженою режисурою).

Поряд із цим українські виразники виступили із «самостійними» пропозиціями на засіданнях комітетів. Так, М.Н. Петровський на засіданні Третього комітету Другої комісії вніс до Статуту положення про «право на працю».

Виступаючи українською мовою з трибуни високого зібрання в Сан-Франциско 14 травня 1945 р., М.Петровський наголосив на тому, щоб

до розділу IX, параграфа 1 було внесено чітке і зрозуміле положення про гарантію для всіх трудящих права на працю. Делегат Української Радянської Соціалістичної Республіки запропонував власний текст статті з таким змістом: «З метою створення стабільності і добробуту, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, що базуються на відповідних принципах рівних прав і самовизначення народів, організація повинна сприяти розв'язанню міжнародних, економічних, спеціальних, культурних та інших гуманітарних проблем і заохочувати повагу прав людини, право на працю і основних свобод для всіх без різниці раси, мови, релігії та статі».

«...Поки немає гарантій на працю, поки існує загроза безробіття, поки є безпека втратити роботу, залишишися на вулиці, жодна людина не може відчувати себе вільним, повноправним громадянином, усвідомлювати, що його права людини поважаються в повному обсязі»¹³.

М. Петровський наголосив, що гарантуючи право на працю, тим самим буде зроблено виключно важливий крок уперед у справі створення умов стабільності і добробуту, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, що буде сприяти здійсненню того, що є метою ООН.

Спроба делегації США відобразити цю гуманну пропозицію як втручання у внутрішні справи держав, не мала успіху. Після тривалого обговорення конференція більшістю голосів ухвалила пропозицію делегації УРСР, і вона з незначними змінами (новозеландська делегація запропонувала замінити слова «право на працю» словами «цілковитої зайнятості», з чим погодилась українська делегація) ввійшла до ст. 55 Статуту ООН.

Українські повпреди досить активно підтримали чилійців у наданні права жінкам обійтися адміністративні посади в апараті міжнародної організації Об'єднаних Націй. Жінки, які входили до бразильської та австралійської делегацій, дякували представникам української делегації і, у свою чергу, в ряді випадків підтримували пропозиції радянських делегацій¹⁴.

О.В. Палладін, виступаючи на засіданні Другого комітету Першої комісії 16 травня 1945 р. щодо питання про рівність чоловіків і жінок в органах міжнародних організацій, відзначив, що делегація УРСР підтримує пропозицію Уругваю, Австралії, Мексики, Бразилії стосовно того, щоб у Статуті було спеціально відмічено рівноправність чоловіків і жінок щодо їх участі в різних органах організації. Хоча представник Бельгії наголосував, що дане положення не потрібно вносити до Статуту, оскільки це само собою зрозумілий факт. Однак Олександр Палладін наголосив, що делегація УРСР вважає за необхідне включити до Статуту особливим пунктом можливість для

чоловіків і жінок рівноправно займати посади як у керівних, так і в інших органах ООН¹⁵.

У Четвертій комісії, яка складалась з двох комітетів №1 – міжнародний суд та №2 – юридичні проблеми, українську делегацію представляв П.С. Погребняк. У 20 засіданнях Першого комітету було розроблено новий Статут міжнародного суду, де перемогла точка зору радянських делегатів.

Особисто П.С. Погребняку довелося виступати від імені делегації УРСР у Першому комітеті Четвертої комісії з підтримкою пропозиції про вибір суддів Радою Безпеки, критикуючи водночас делегата Конста-Ріки, який висував вимогу про вибір суддів тільки однією Асамблеєю. Відстоювана Петром Степановичем Погребняком точка зору з приводу даного питання отримала більшість голосів¹⁶.

25 червня 1945 р. делегати в останній раз зібралися на пленарне засідання в залі Оперного театру в Сан-Франциско. Головуючий – лорд Галіфакс – подав зібранню остаточний проект Статуту.

Наступного дня в Будинку ветеранів у Сан-Франциско Статут ООН був підписаний учасниками конференції, а 24 жовтня того ж року, після його ратифікації і передачі на зберігання ратифікаційних грамот 5 великими державами і більшістю інших держав – учасників ООН, Статут набув сили. Щорічно цей день відзначається як День Об'єднаних Націй¹⁷.

Отже, народи миролюбних держав, затверджуючи Статут ООН, вважали, що саме цей документ стане фундаментом збереження миру і вся практична діяльність ООН сприятиме досягненню тих життєво важливих цілей, які були закладені у Статуті: підтриманню міжнародного миру і безпеки, розвитку дружніх відносин між націями, здійсненню міжнародного співробітництва.

Наступні роки стали випробуванням життєздатності ООН, вони підтвердили, що принципи, на яких побудована ООН, є благотворною основою для плідного співробітництва миролюбних народів у рамках ООН.

У свою чергу долучення української делегації до розробки Статуту засвідчувало не тільки високу активність представників УРСР в процесі обговорення основних положень головного документа ООН, а й підтверджувало вміння вносити пропозиції, до яких дослуховувалася світова спільнота, що було своєрідним показником визнання УРСР на міжнародній арені.

¹ Борисов К.Г. Международные организации. История, создания, структура и деятельность Организации Объединенных Наций / К.Г. Борисов. – М.: Университет дружбы народов им. Патриса Лумумбы, 1967. – 115 с.

² Крылов С.Б. История создания Организации Объединенных Наций / С.Б. Крылов. – М.: Изд-во ИМО, 1960. – 342 с.

³ Морозов Г.И. Организация Объединенных Наций / Г.И.Морозов. – М.: Изд-во Института международных отношений, 1960. – 189 с.

⁴ Ефимов Г.К. Устав ООН – инструмент мира / Г.К.Ефимов. – К.: Наука, 1986. – 136 с.

⁵ Віднянський С.В. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем / С.В.Віднянський, А.Ю. Мартинов. – К.: Генеза, 2006. – 240 с.

⁶ Галузевий Державний Архів МЗС України (далі – ГДА МЗС України), ф.10, оп.19, спр.2, арк. 13.

⁷ Там само, арк. 17.

⁸ ГДА МЗС України, ф.10, оп.19, спр.2, арк. 10.

⁹ ГДА МЗС України, ф.10, оп.19, спр.2, арк. 7.

¹⁰ Там само, арк. 9.

¹¹ Там само, арк. 15.

¹² Там само.

¹³ Там само, оп.2, спр.3, арк. 128.

¹⁴ Там само, арк.70.

¹⁵ Там само, оп.2, спр.3, арк. 120.

¹⁶ Там само, оп.19, спр.2, арк.19.

¹⁷ Там само, арк. 19.

УДК 327(477:474.5):008

© Семен Хорошенюк
(Чернівці)

УКРАЇНСЬКО-ЛІТОВСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Статтю присвячено аналізові українсько-литовських взаємин у сфері культур, як одній зі стратегічних напрямів двосторонніх відносин. Показано основні напрями культурної взаємодії.

Ключові слова: Україна, Литовська Республіка, культура, освіта.

С.Хорошенюк

Украинско-литовское сотрудничество
в сфере культуры

Статья посвящена анализу украинско-литовских отношений в сфере культуры как одном из стратегических направлений двусторонних отношений. Показаны основные направления культурного взаимодействия.

Ключевые слова: Украина, Литовская Республика, культура, образование.

S.Khoroshenyuk

**Ukraine-Lithuanian Cooperation in Sphere
of Culture**

The article is dedicated to the analysis of the Ukrainian-Lithuanian relations in the sphere of culture as one